

T.C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü

24.
**KAZI SONUÇLARI
TOPLANTISI
1. CİLT**

27-31 MAYIS 2002
ANKARA

SOLİ/POMPEİOPOLİS 2001 KAZILARI

Remzi YAĞCI*

T.C. Kültür Bakanlığı, İçel Müzesi Müdürlüğü'nün denetiminde, Mersin Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü'nden Yrd. Doç. Dr. Remzi Yağcı'nın bilimsel başkanlığında yürütülen 2001 yılı Soli/Pompeipolis antik liman kenti kazıları; 2 öğretim üyesi, 5 arkeolog, 2 mimar, 1 Harita mühendisi, 13 arkeoloji, 4 restorasyon öğrencisinden oluşan bir ekip ile 2 Temmuz-26 Ağustos günlerinde gerçekleştirilmişdir¹. Soli/Pompeipolis kazılarına başta T.C. Kültür Bakanlığı olmak üzere; Mersin Üniversitesi, Mezitli Belediyesi ve çeşitli özel kuruluşlar katkıda bulunmuşlardır. 2001 sezonundaki kazılar önceki yıllarda olduğu gibi yine iki bölgede sürdürmüştür.

- A. Sütunlu Cadde
- B. Soli Höyük

A. Sütunlu Cadde

2001 yılı Soli/Pompeipolis, Sütunlu Cadde kazısına 03.07.2001 tarihinde başlanmıştır. 2001 yılında, restorasyon projesine en uygun bölgelerden biri olan antik liman ile caddenin birleştiği güney ucaktaki doğu ve batı portikoları çalışma alanı olarak seçilmiştir. Bu nedenle söz konusu alanlardaki kazılar, 5x5 m.lik karelajlarda yürütülmüştür. 2001 yılında çalışma yapılan karelajlar şunlardır: A1, B1, B2, B3, B4, B5, B6, B7, B8, C1, C2, C3, C4, C5, C6, C7, C8, D1, D2, D3, D4, D5, D6, D7, D8, E1, E2, E3, E4, E5, E6, F1, F2, F3, F4, F5, F6 (Resim: 1).

Kazı çalışması yapılan parcellerden B, C ve D alanları günümüzde özgür artıkları çok yoğun bir şekilde barındırmaktadır. Bu açmalarla belirli bir derinliğe ulaşana kadar bu durum değişmemiştir. Bu ylinkyıç çalışmalardaki amaçlardan birisi, Sütunlu Cadde'nin güney ucundaki anıtsal kapının ve de bu kapıyla bağlantılı olan, limana kadar uzanan taş döşeme kalıntılarının bulunmasıydı. E2 ve F2 açmalarında Sütunlu Cadde'yle antik liman arasında elips şeklinde uzanan taş döşeme ile bağlantılı olduğu sanılan ve doğu-batı doğrultusunda uzanan bir duvarın caddeye olan bağlantısı açığa çıkarılmıştır.

Kazının başlatıldığı doğu porticosunun güney ucunda; 1999 yılına kadar tek katlı kaçak yapılmış bir ev bulunmaktadır. 1999 kazı sezonunda bu evin karşısında Sütunlu Cadde'nin batı porticosunda, A2, A3 ve A4 açmalarında geometrik bezemeler ile deniz canlılarının betimlendiği bir mozaik taban açığa çıkarılmıştı (Resim: 2). Söz konusu tabanın karşısında aynı şekilde Sütunlu Cadde'nin doğu porticosunda da yer alan

* Yrd. Doç. Dr. Remzi YAĞCI, Mersin Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bl. Çiftlikköy Kampüsü 33346 Mersin/TÜRKİYE, E-mail: remziyagci@mersin.edu.tr

¹ Kazı ekibi: Yrd. Doç. Dr. Remzi Yağcı; Hatice Çorbacı; Arkeolog Şahin Yıldırım, Esra Kocabasoğlu, Sait Yılmaz, Ali Korkmaz, Dilek Günay; Mimar Nilay Keser, Özge Başağac; Harita Müh. Seyfi Çubuk; arkeoloji öğrencileri, Abdülbari Yıldız, Fatih Hakan Kaya, Zühal Aratoğlu, Emel Ertuğrul, Fatma Gezer, Ramazan Tuğalp Coşkun, Ali Yalın Turan, Cem Civaoğlu, Neslihan Koroğlu, Hasan Hüseyin Şahin, Simge Küçük, Derya Saha; Restoratör Aygül Uzun, restorasyon öğrencileri Nazım Can Cihan, Özlem Toprak'tan oluşmaktadır.

E2, E3, E4, F2, F3 ve F4 açmalarında bir mozaik tabanın temeline rastlanmıştır. Ancak 2000 yılında yıkılan evin verdiği önemli tahribat dolayısıyla bu *tesserali* taban yok edilmiştir. Bu bölüm yaklaşık olarak batı porticosunda bulunan mozaikli taban ile aynı kottadır ve her iki mozaikli taban olasılıkla İ.S. 525'teki şiddetli deprem sonucu yıkılan Sütunlu Cadde' nin kullanımının *terminus post quem*'ini vermektedir. Ayrıca bu bölümdeki *tesserali* tabanının doğusunu, kuzey-güney doğrultusunda uzanan devşirme ancak işlemeli mimarı parçalardan oluşan bir duvarın çevirdiği görülmektedir. Bu duvar, Sütunlu Cadde'nin mimarı olarak en geç kullanım evresini yansımaktadır.

C3 açmasındaki çalışmalar sırasında doğu - batı doğrultusunda kesme taşlarından yapılmış bir mekânda birçok sikke açığa çıkarılmıştır. Çoğu korozyonla uğramış olan sikkelерden birisi M.S. III. yüzyıl imparatorlarından *Diocletianus* Dönemine tarihlenmektedir.

E1 ve F1 açmalarında ortaya çıkarılan duvarların *A1* boyunca uzanıp uzanmadığını anlamak için bu alandaki çalışmalar genişletilmiş ve elips biçiminde, ancak oldukça tahribat görmüş bir duvar kalıntısına rastlanmıştır.

Doğu porticosunun güney ucundaki yıkılan evin yapımı sırasında iş makineleriyle burada bulunan mimarı elemanlarının yerinden oynatılarak caddeye doğru sürüklendiği anlaşılmaktadır. Bu durumda söz konusu mimarı parçalar özgün düşüş pozisyonlarına göre değerlendirilememektedir (Resim: 3). Ancak bu parçaların daha ayrıntılı cephe çizimleri ve ölçümlerinin yapılarak ayağa kaldırma projesinin gerçekleştirilmesi olanağlıdır.

E ve F karelajlarının kuzey hattı, doğu porticosunun dükkanlarının bulunduğu kısmıdır (Resim: 1). Burasının çağlar boyunca kullanım gördüğü farklı kodlarda saptanan altı ayrı tabanın varlığı dolayısıyla öne sürülebilir.

Kazının ileri evrelerinde doğu porticosunun üçüncü dükkanı tamamen, dördüncü sü ise dördüncü tabanda olmak üzere açığa çıkarılmış ve içlerinde tümü batıda konuşulan ve birbirine benzeyen beş adet ocak bulunmuştur. Altıncı bir ocak ise *F6* açmada üçüncü taban hizasında ortaya çıkarılmıştır (Resim: 4). Bu sonuncusunun tabanı diğerlerine göre daha iyi durumdadır. Dükkanlar kuzey - güney doğrultusunda bir sıra izlemektedirler. Bulunan fresh parçalarından duvarların sıvalı olduğu anlaşılmaktadır.

Doğu porticosunda *D* karelajı boyunca *stylobat* temeline rastlanmıştır (Resim: 5). Böylece mimarı yapı öğelerinin arkeolojik olarak incelenip hangi parçanın hangi öğeye ait olduğu bulunduğu, restorasyon çalışmalarına başlanabilir duruma gelinmiştir. *C* ve *D* karelajlarında çok sayıda sütun başlığı, sütun tamburu, *stylobat* bloklarına ve kırık mimarı parçalara rastlanmıştır. Bu açmalarındaki yapı öğelerinin çoğunun 1/50 ölçekli vaziyet plâni çizilmiş ve fotoğrafları çekilmiştir. Ayrıca tüm kırık parçaların, hangi açmada bulunduğu ve hangi mimarı öğeye ait olduğu yazılarak numaralandırılmış, kasalara yerleştirilerek fişlenmiştir.

Doğu porticosunda *F* karelajı boyunca uzanan portiko dükkanlarının dış sınırı, bir kuzey - güney duvarı şeklinde uzanmaktadır. Bu alanda *F* açmalarında dördüncü taban altından Hellenistik dolgu malzemesi yer yer Roma malzemesiyle karışık olarak gelmektedir. Bu açmalar, yapının mimarı olarak nasıl meydana geldiğini ve hangi evrelerden geçtiğini göz önüne sermektedir.

E ve F açmalarında dördüncü ve beşinci tabakalarda tüm alanı etkileyen bir büyük yangın söz konusudur. Bu yangın, *E* ve *F* açmalarının hepsinde gözlenebilmektedir. Bu yangın, M. S. III. yüzyılda Sasani Kralı *I. Shapur*'un Kilikia'ya yönelik bir istilâsının sonucu olarak yorumlanabilir.

B, C ve D açmalarında caddenin taban döşemelerinin altında yer aldığı düşünülen harçlı bir tabana rastlanmıştır. *B7* ve *B8*'de ise beşinci yarımdan sonra *stylobat* temeline rastlanmıştır. *B7* ve *B8*'in doğusunda *C7, C8* ve *D7, D8* açmalarında döşeme taşlarının temel harçları gözlenmiştir.

E6 ve F6 açmalarında doğu-batı doğrultusunda uzanan kesme taş bloklardan yapılmış bir su kanalına rastlanmıştır. Bu kanal, en üstteki devşirme yapı elemanları ile bir bütünlük oluşturmaktır ve Geç Roma Dönemine tarihlenmektedir (Resim: 5).

Tüm açmalarдан çıkarılan, keramik (örn. *terra sigillata*); cam, metal, taş eserler ve etütlükler çıktıları açmalara göre fişlenmiştir. Açımların fotoğrafları çekilmiş, bütün tabanların ve önemli buluntuların kodları kaydedilmiştir.

B. Soli Höyük

Soli Höyük'te 2001 kazı sezonunda geçen yıl açılan D4, D5, D6, E3, E4, E5, E6, F3, G3, H3 açmaları ile ilişkili olarak doğu yamacında D8, E8, E9, F8, F9; batı yamacında ise E2 ve F2'de ayrıca yine geçen yıl açılan G3, H3, ve E3 açmalarında derinleşilerek kazı çalışmaları sürdürülmüştür. Höyüğün orta kısmında ise F4, F5, F6, F7; E4, E6, E7 açmalarında kazılar başlatılmıştır. Bu açmaların tümü (Resim: 6), servis yolları kaldırılanların dışında 5x5 m.dir. Höyükte 2001 yılında yapılan kazı çalışmalarının amacı;

- I. A. Batı yamacında; tiyatronun basamaklı arka duvarına bağlı caveasını ve kerkidesini bir bütün olarak açığa çıkarmak;
- B. G3 ve H3 açmalarında tiyatronun altından yoğun olarak gelen Hellenistik dolgu ve kül tabakasının kontekstini açığa çıkarmak;
- II. Tepede D4, D6, E4, E6 plânkarelerinde ortaya çıkan platform, teras duvarı ve duvar kalıntılarının mimari bütünlüğünü adı geçen açmaların çevresinde genişleyerek kurmak;
- III. Daha az tahribat görmüş doğu yamacında yer alan D8, E8, E9, F8, F9 açmalarında ve höyüğün kuzeyinde, teraslanmış düzülükte yer alan Z ve Y açmalarında kazı çalışmalarını başlatarak höyüğün stratigrafisini bir kesit olarak elde etmektı.

I.A. F3 açmasında 2001 yılı kazı çalışmalarında geçen yıl G3'ün içinde bırakılan tiyatronun yaslandığı 2 basamaklı krepisin üst bölümü höyük kesitinde izlenerek açığa çıkarılmıştır. Bu bölümde birinci basamak seviyesinde yer alan ve diazomanın temeli olduğu düşünülen, 1.45 m. eninde 6.70 m. boyunda, iri dere taşlarından oluşturulmuş (18.67) düzgün bir platform saptanmıştır. Bu platformun üzerinde daha geç dönemde (Geç Antik?) yapıldığı sanılan sıvalı bir çevre (sur) duvarının varlığı söz konusudur (Resim: 7).

F3 açmasının güneydoğu-kuzeybatı doğrultusunda uzanan üç basamaklı kerkides ve onu kuzeybatı yönünde dik kesen dört basamaklı krepisi açığa çıkarılmıştır. Krepisin aşağıdaki son üç basamağı monobloktur. Kerkidesin güneydoğu uzantısı, G2 ve G3 açmalarının kesit sınırlarında yer yer yıkıma uğramış ve çarpmıştır. Kullanılan yapı malzemesi, höyükteki diğer anitsal yapılarda olduğu gibi kireçtaşıdır. Tiyatronun altında Hellenistik dolgu ve kül tabakası gelmektedir. G2, G3 ve H3 açmalarında bu dolgu, kül tabakasının içinden yoğun olarak Helenistik Dönem kap parçaları, kandiller ve tanagra tipi figürin başları, piramidal ve disk biçimli dokuma ağırlıkları ele geçirilmiştir (Resim: 7).

I.B. Tiyatronun *summa caveası* önünde geç dönemde yukarıdan akmiş Helenistik dolgu ve bu dolgunun kapladığı basamakların altından gelen yoğun kül tabakası; Helenistik Dönem kap formları; *skyphos*, *kantharos*, *krater*, *oinokhoe*, *amphora*, *unguentarium*, *phiale* (örn. *megara*, 'batı yamacı', *daldırma firnisliler*) vb. parçaları yoğun biçimde ele geçirilmiştir (Resim: 7). Helenistik dolgunun, tiyatronun işlevini yitirdiği daha geç dönemdeki savunma ile ilgili düzenlemeler (örn. kuzeybatı kesitteki harçlı geç antik duvar) ve 19-20. yüzyılda tiyatronun taşları alınırken oluşan tahribat nedeniyle öne doğru aktığı, kül tabakasının ise bir konteksti belirlediği yanı tiyatronun altındaki Helenistik döneme ait olduğu, olasılıkla Ermeni kralı Tigranes'in (I.O. 70'lerde) Soli'yi yağmalamasının sonucunda oluştuğu sanılmaktadır.

II. Tepede geçen yıllarda açığa çıkarılan değişik yönlerdeki düzgün ve standart ölçülerde (100x50 cm.) kireçtaşlı bloklardan oluşan platformlar ile onları kesen ve çevreleyen kuru örgü dere taşlarından yapılmış duvarların (teras) doğu yamacına yakın açmalarda köşe oluşturduğu ve bunların savunma kulelerine ait taban işlevi gördüğü anlaşılmaktadır. Bu köşelerde yiğilan iri dere taşlarının ve altındaki geç dönemde ikin-

ci kez kullanılan Hellenistik Döneme ait düzgün kesme taş blokların doğu yamacındaki açmalara kütle halinde yer yer aktığı gözlenmiştir. D4, D6, E4, E6 plânkareleri çevresindeki; F4, F5, F6, F7; E4, E6, E7 açmalarında batı yamacındaki Hellenistik dolgu ve kül tabakasında ele geçirilen ve yukarıda sayılan kap formları ve buluntular ile Klâsik Döneme ait kırmızı figür açık kap (*krater*) parçaları önemli buluntular arasında sayılabilir. Bu parçaların üzerinde mitolojik sahneler (örn. ziyafet sahnesi: Dionysos-Menad; satır başı), bitkisel bezemeler (yaprak, çiçek motifleri (*lotus*), *meander* bordürlü çiçek dalları, kırmızı *meanderler* dil ve yumurta motifleri, giysi kıvrımları, şapkalı kadın figürü, Kerberos başı vb. Bu kap parçaları, Erken-Geç Klâsik Dönem örnekleriyle parallellik göstermektedirler. Ancak çoğunluğu Geç Klâsik Döneme tarihlenmektedir. Klâsik parçalar, teras duvarına bağlı kontekstte yoğun olarak ele geçirilmiştir (Resim: 6).

Höyükün stratigrafisini belirlemek amacıyla kazılan doğu yamacı açmalarından birbirine bitişik F8 ve F9 açmaları bir bütünlük göstermektedirler. Bu açmalarla üç taban seviyesi saptanmıştır (I. 18.59; II. 17.93; III. 15.70). Yüzeye yakın kuzey-güney doğrultusunda dere taşlarından örülülmüş (19.56) bir duvar ve bu duvarın altında birbirini dik kesen küçük dere taşlarından örülülmüş iki duvarlı bir mekânın içinde kalan tabanları kerpiç döşeli iki tandır açığa çıkarılmıştır. Tandırlar (19.05) sıkıştırılmış kireçli ve çakılı bir tabana (I. taban) oturmaktadır. Tandırların çevresindeki kesitte yanık izleri gözlenmiştir. Doğu yamacındaki bu ilk teras açmasının altında ikinci bir kireç tabana (17.53) kodunda rastlanmıştır. Üçüncü taban (sıkıştırılmış toprak) ise yine birbirini dik kesen iki duvar arasında 15.76 seviyesinde açığa çıkarılmıştır. Bu tabanın altında içinde kırık kap parçaları ve kemiklerden oluşan bir yerleşim içi çömlek gömü açığa çıkarılmıştır. İçinde kemikler ve çevresinde Mısır hiyeroglifli bir fayans *scarabaeus* ile Kıbrıs'tan it-hal beyaz astarlı (*White Slip II*) tipi süt kabı parçaları (Resim: 8) Soli'nin I.O. XIII. yüzyıl sonunda ticâri ilişkilerinin yönünü belirlemesi bakımından önemlidir.

Doğu yamacının en kuzeyinde D8 açması yer almaktadır. D8 açmasında da yüzeyden aşağıya doğru höyükün eğiminden kaynaklanan blok taş ve dere taşlarından oluşan üç sıralı bir terasın (20.87; 19.25; 18.74) varlığı belirlenmiştir. Bu açmanın taban seviyesine yakın (16.65) kodunda kerpiç döküntülerine rastlanmıştır.

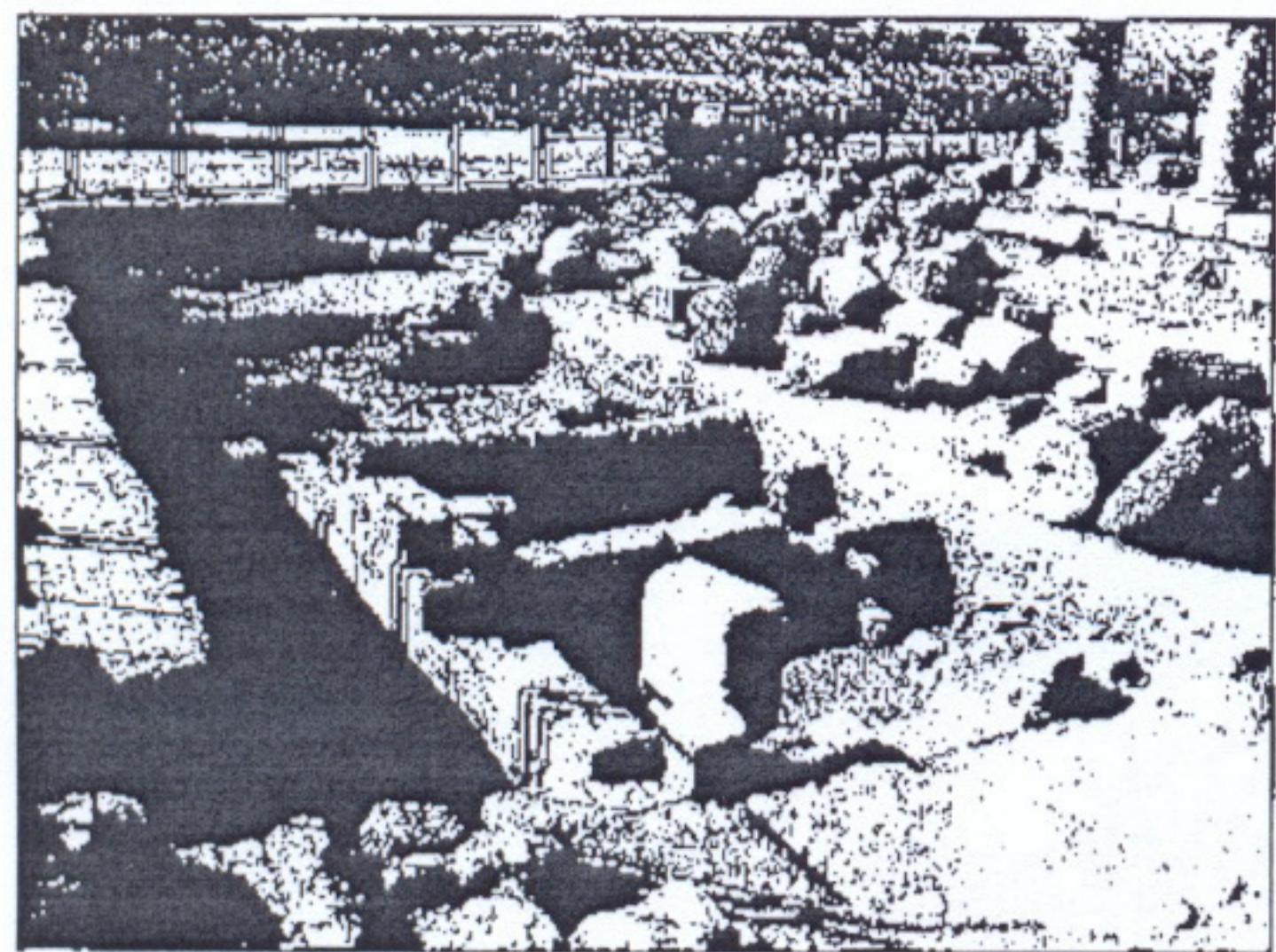
Stratigrafi belirleme amacıyla kazı yapılan doğu yamacı açmalarında belli bir seviyeye degen Hellenistik ve Klâsik Dönem kap parçaları yoğun tahribat nedeniyle aynı kontekst içinden gelmiştir. Hellenistik ve Klâsik Dönemin altındaki dolgu tabakalarında Arkaik ve Geometrik Dönem parçaları ele geçirilmiştir. Özellikle E8, F8-F9 açmaları düzgün, bütünlük gösteren bir stratigrafi vermiştir. 19.05 kodundan, ocak üst seviyesinden başlamak üzere Geometrik Dönem kap parçaları giderek artan bir ivme kazanmıştır. Tek merkezli daireler (Resim: 6), kafes taramaları, ince şerit ve kalın bant, kum satılı bezemeler, çizgisel dalga bezemeler, Grek Geometrik ve Kıbrıs kapları ile ilişkilidir. Ayrıca yaban keçisi stili (Resim: 9), Rodos kuşlu kâseleri (*skyphos*), Doğu Grek keramik parçaları (örn. İonia kapları, *lebesler*), Arkaik mimarî levha parçaları I.O. VII-VI. yy.da Soli'nin Rodos-Lindos kolonisi ve Doğu Akdeniz'de bir liman kenti olarak ticâri ilişkiler açısından önemini vurgulamaktadır.

Bu yıl kazılan Y5 (10,06 – 9,67); Y6 (10,03 – 9,10); Z5 (10,07-9,39); Z6(10,05 – 9,14) açmaları, yüzeydeki kültür katını belirleme amacıyla yapılan yüzey araştırması niteliğinde bir çalışmadır. Yoğunluklu Hellenistik ve Roma Dönemi izleri taşıyan 5x5 m.lik bu açmalarla yoğun kireç kataklı bir tabana rastlanmış ve bu seviyede kazı çalışmaları durdurulmuştur. Ele geçirilen buluntular arasında Hellenistik döneme ait bir kadın heykelciği (Z5), Megara kâsesinin *lotus* motifli küçük bir parçası (Z6), bir adet sike (Y5), Hellenistik Döneme ait bir *kantharos* parçası (Z5), kandil parçaları (Z6, Y6) kabâ mutfaq kabı parçaları sayılabilir.

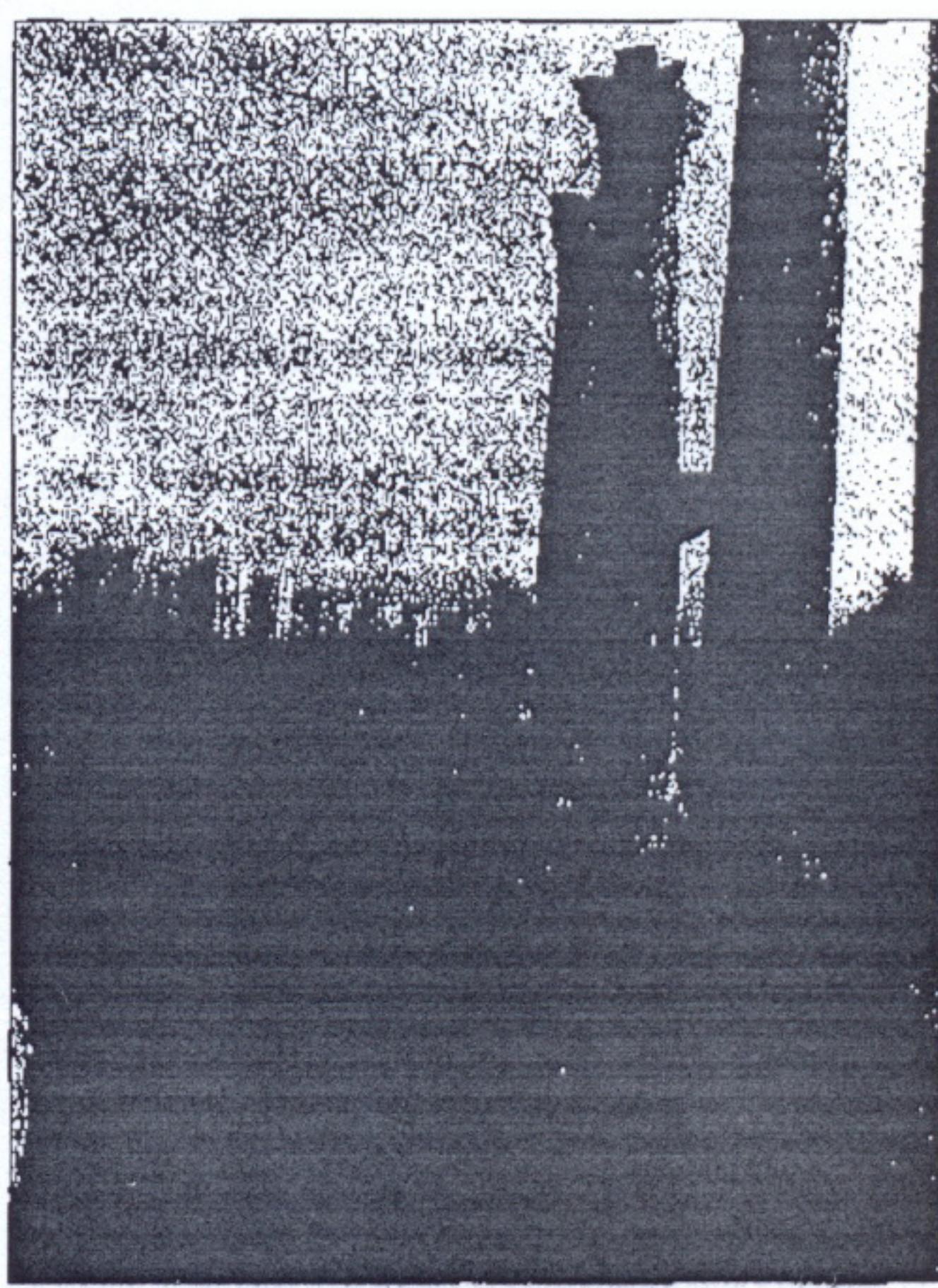
2001 yılı Soli- Pompeiopolis kazıları, Sütunlu Cadde'de restore edilebilecek pilot bölge olarak seçilen A-F plânkarelerindeki doğu ve batı portikoları ile dükkânların temizlik ve kazı çalışmaları; Soli Höyük'te Geç Tunç Çağı sonuna kadar olan arkeolojik tabakaların belirlenmesiyle sona erdirilmiştir.

SEÇİLMİŞ KAYNAKÇA

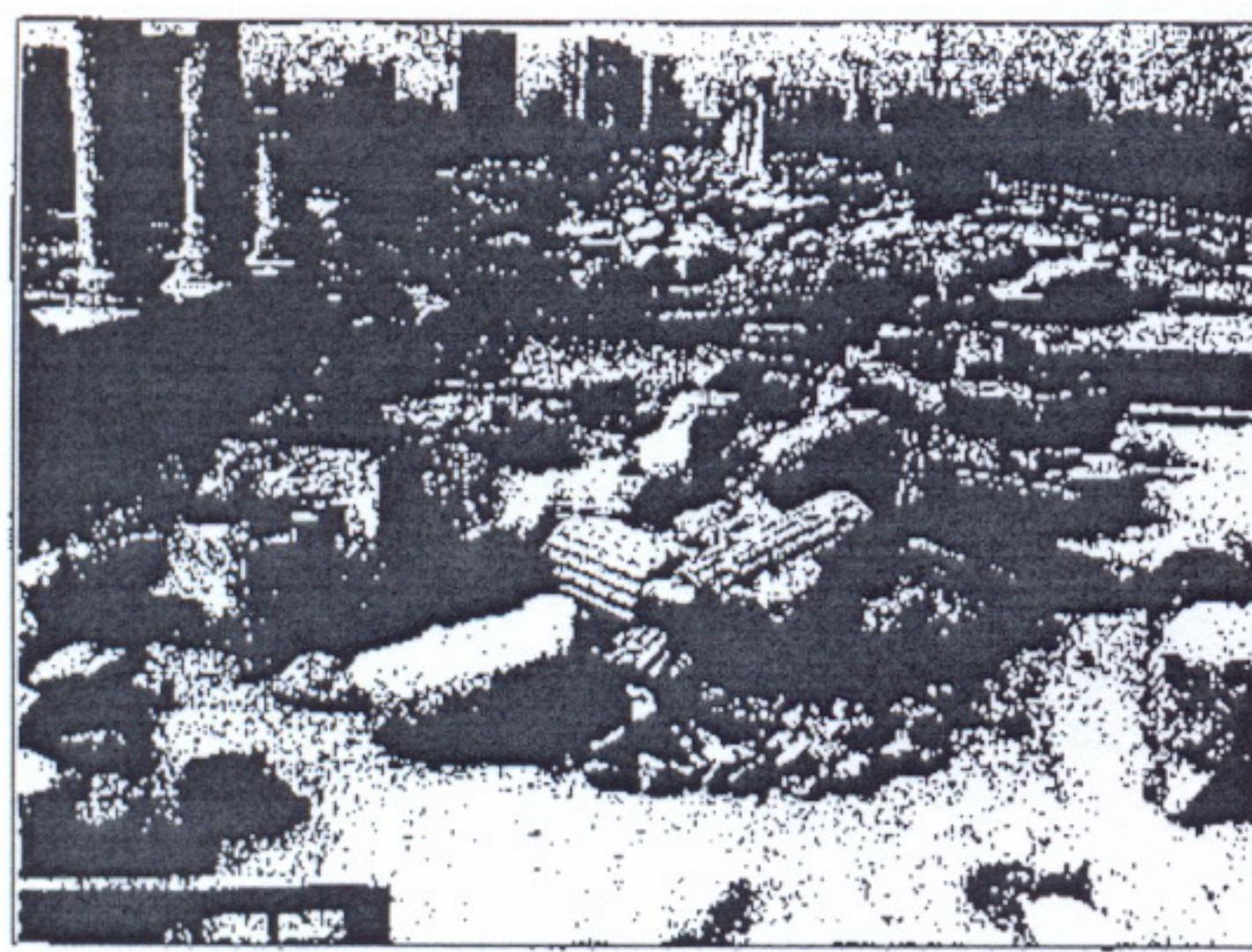
- BAKER, H. D., ve diğ.,
1994: "Kilisetepe 1994" *Anatolian Studies XLV*: 139-191.
- BIRMING
1963: The Chronology of Some Early and Middle Iron Age Cypriot Sites"
American Journal of Archaeology 67: 15-42.
- COLDSTREAM, J.N.,
1988: "Early Greek Pottery in Tyre and Cyprus: Some Preliminary Comparisons" *Report of the Department of Antiquities Cyprus*: 35-43.
- COOK, R. M.,
1992: "The Wild Goat and Fikellura Styles Some Speculations" *Oxford Journal of Archaeology* 11 (3): 255- 264.
1993: "A Carian Wild Goat Workshop" *Oxford Journal of Archaeology* 12 (1):109-115.
- COOK, R.M., & P. DUPONT
1998: *East Greek Pottery*. London&New York.
- GJERSTAD, E. vd.
1937: *The Swedish Cyprus Expedition III* (1927-31). Stockholm.
- HANFMANN, M. A.,
1963: *Excavation at Gözlü Kule, Tarsus III, The Iron Age*. New Jersey.
- ISLER, H. P., & T. E. KALPAXIS,
1978: *Das Archaische Nordtor und Seine Umgebung im Heraion von Samos (Samos IV)*. Bonn.
- LEMOS, A. A.,
2000: "Ionische Kunst und 'Ionismen' im Westen: Keramik und Malerei". Die Agais und das Westliche Mittelmeer, Beziehungen und Wechselwirkungen 8. bis 5. Jh. V. Chr.: 377-398.
- MOORE, M.B.,
1997: *Athenian Agora XXX: Attic Red-Figured and White-Ground Pottery*. Princeton, New Jersey.
- RAMAGE, A.,
1978: *Lydian Houses and Architectural Terracottas*. London.
- ROTROFF, S. I.,
1991: "Attic West Slope Painting" *Hesperia* 60.
1997: *The Athenian Agora XXIX: Hellenistic Pottery Athenian and Imported Wheelmade Table Ware and Related Material*. Princeton, New Jersey.
- SCHLOTZHAUER, U.,
2000: "Die südionischen Knickrandschalen: Formen und Entwicklung der sog. Ionischen Schalen in archaischer Zeit" Die Agais und das Westliche Mittelmeer, Beziehungen und Wechselwirkungen 8. bis 5. Jh. V.Chr.: 407-416.
- TOWNSEND, R. F.,
1995: *The Athenian Agora XXVII: The East Side of the Agora*. New Jersey.
- WALDBAUM, J. C., & MAGNESS J.,
1997: "The Chronology of Early Greek Pottery: New Evidence from Seventh-Century B.C. Destruction Levels in Israel." *American Journal of Archaeology* 101: 23-40.
- COLDSTREAM, J. N.,
1968: *Greek Geometric Pottery*. London.

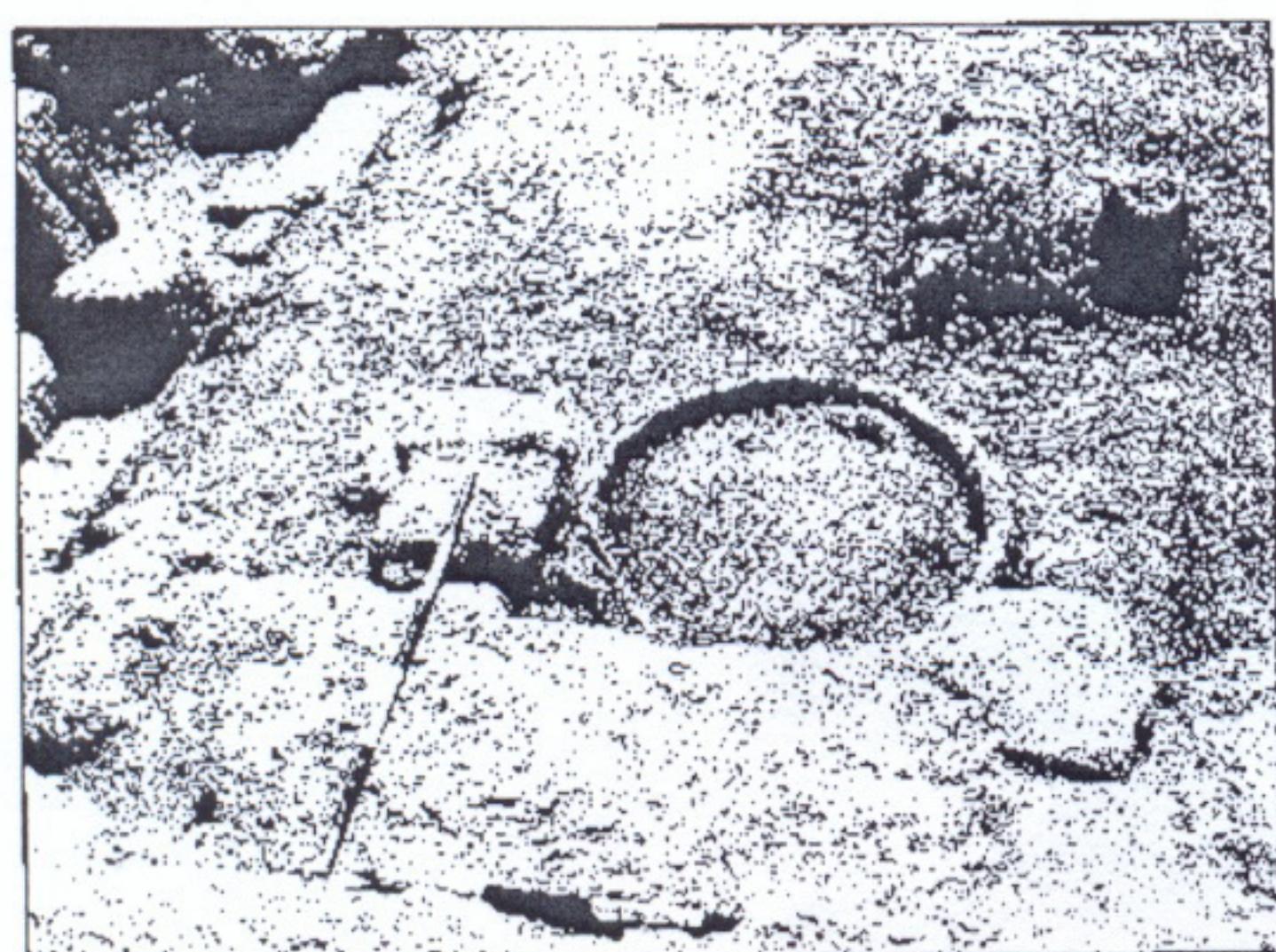
Resim: 1

Resim: 2

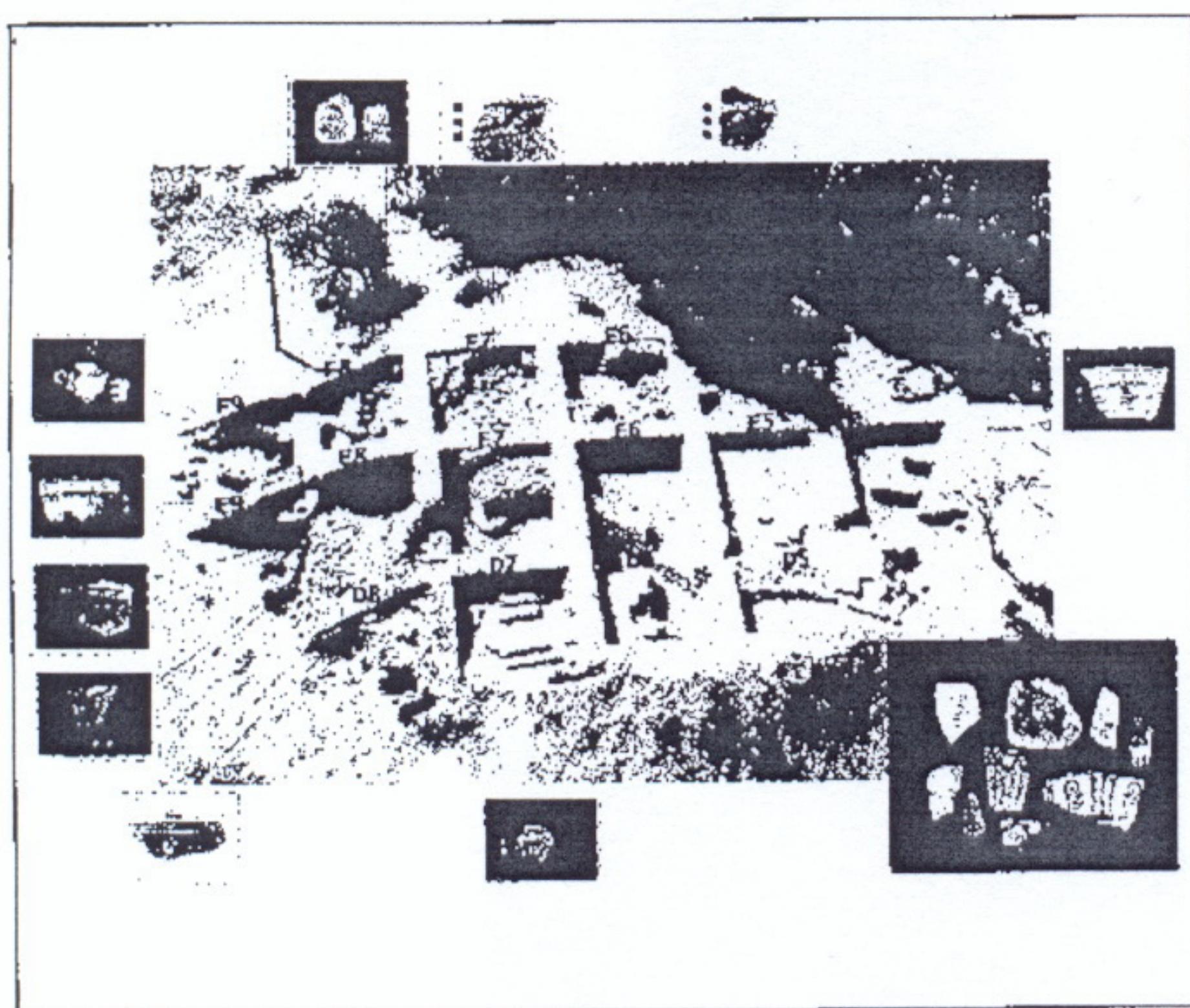
Resim: 3

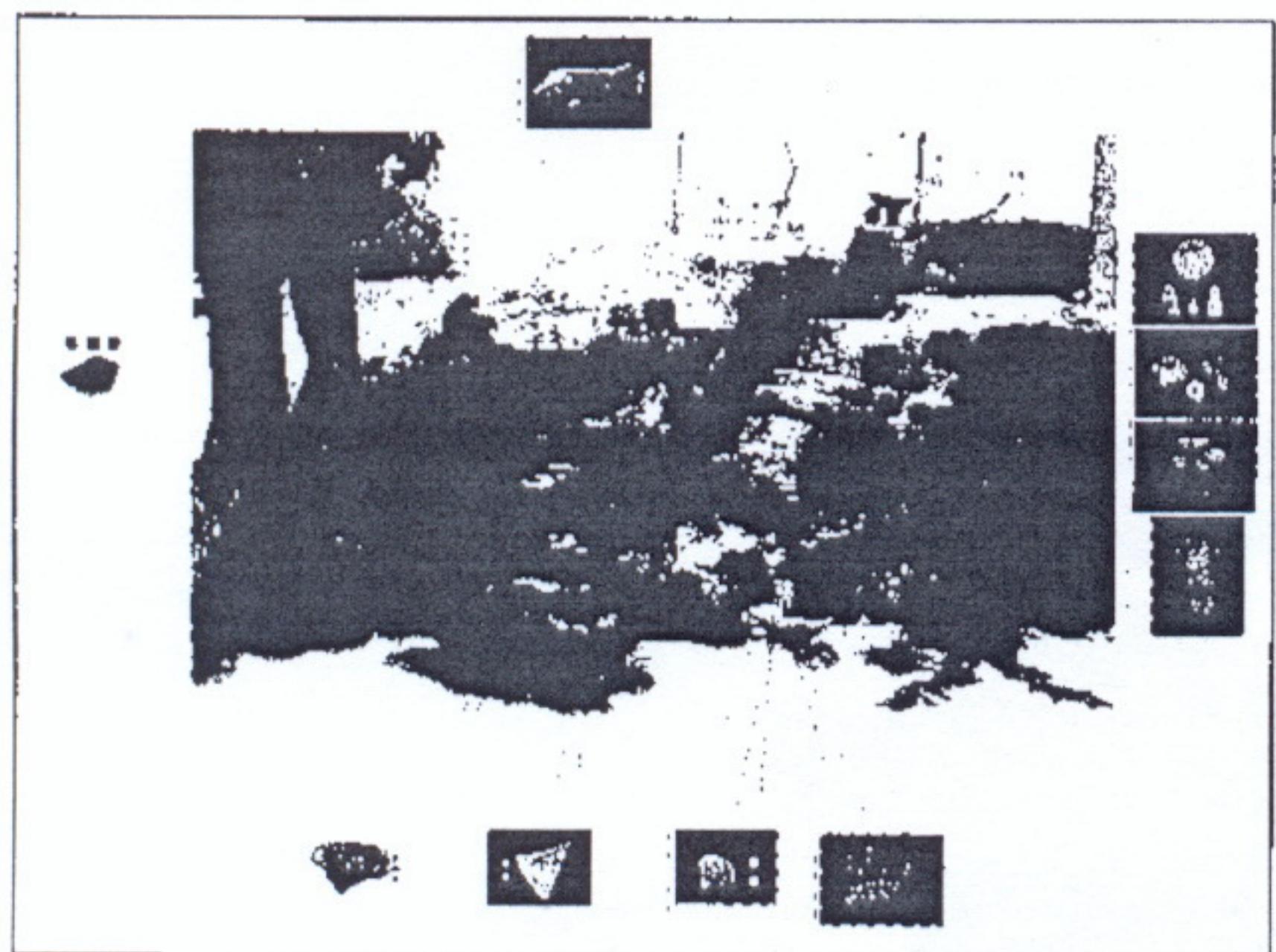
Resim: 4

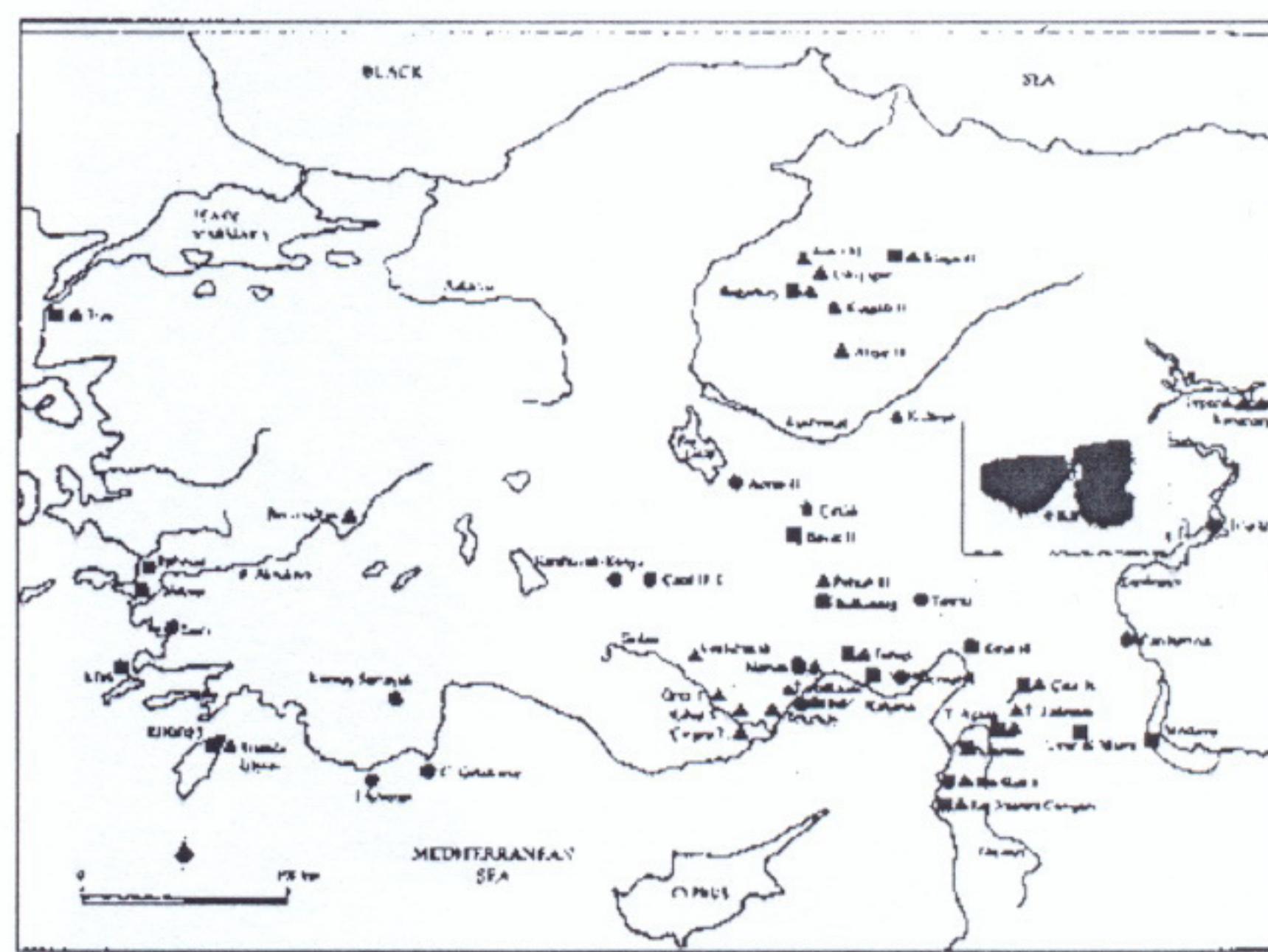
Resim: 5

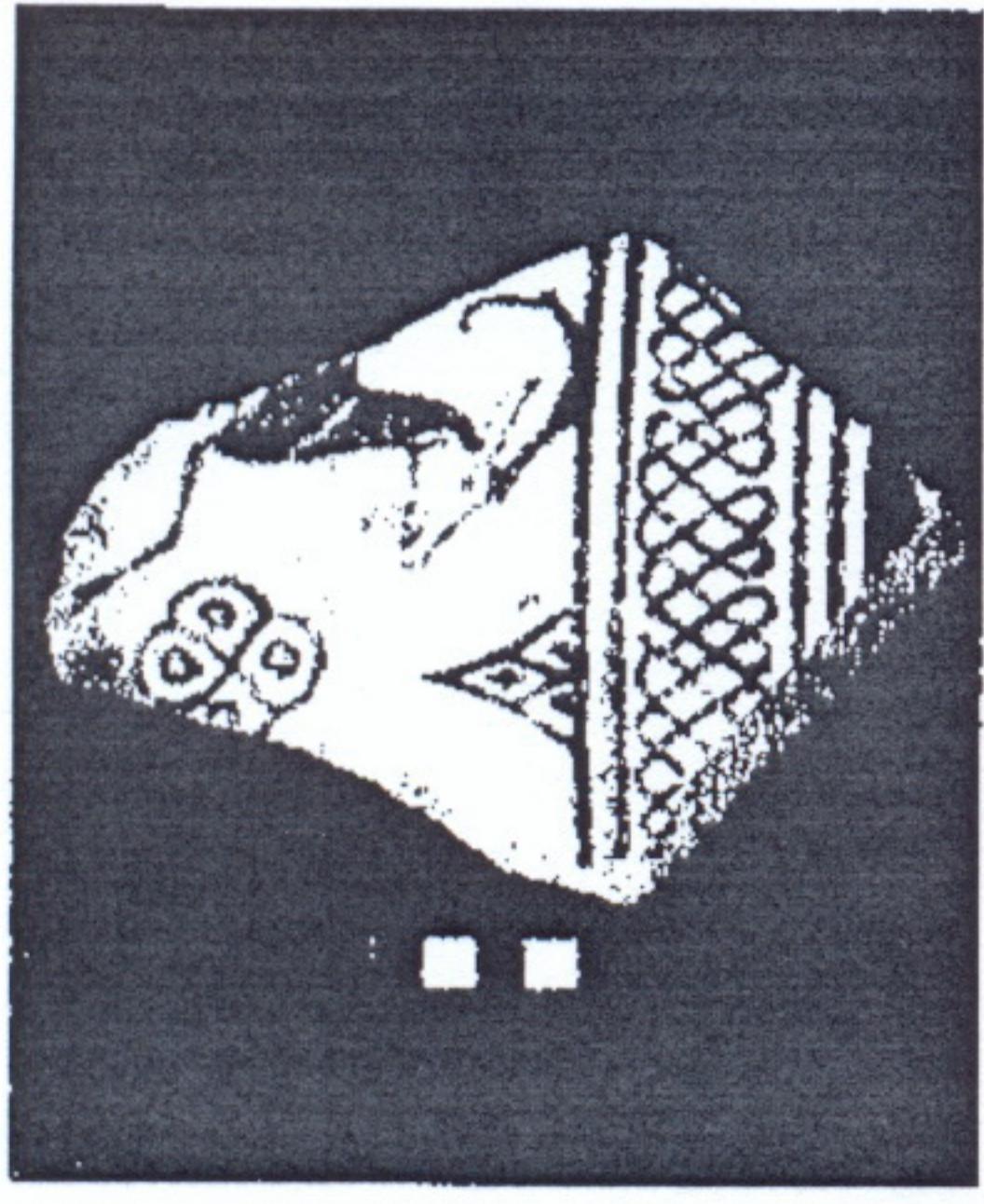
Resim: 6

Resim: 7

Resim: 8

Resim: 9